

De kunst van het sterven – videotekst

Wij doen tegenwoordig veel moeite om de dood buiten beeld te houden. Sterven moet bijna in het geniep gebeuren. Dat is in de religieuze kunst wel even anders. Daar kijkt de dood ons overal aan. Zelfs het sterfbed wordt in de 15de eeuw een geliefd thema in de schilderkunst. Kan die oude kunst ons leren kijken naar wat wij liever wegmoffelen?

We nemen **Jheronimus Bosch** als gids. Die schilderde wel twee keer een sterfbed. Telkens op een heel andere manier.

In *De zeven hoofdzonden en de vier laatste dingen* zien we in een hoekmedaillon hoe een man sterft. Rond het bed staan geestelijken en omstanders. Een priester bidt. Een monnik toont het kruis. Er is olie, een kaars, gebed. Sterven is hier openbaar. Ritueel. Omringd.

Ook in een Vlaams brevier verdringen mensen zich rond het sterfbed van een welgestelde man.

Dat botst met onze tijd. Vandaag gebeurt sterven vaak achter gesloten deuren. Zo discreet mogelijk. Liefst niet te lang. Zelfs de dode moet soms haast onzichtbaar verdwijnen. Alsof de dood niet bestaat zolang we hem niet zien.

De 15de-eeuwer verlangde iets anders. Niet een dood die ongemerkt voorbijgaat, maar een dood die bewust beleefd wordt. Want voor hem ging sterven niet alleen over het einde van het lichaam. Het ging ook over het oordeel en eeuwige redding of verlorenheid. Daarom verschenen in de 15de eeuw handleidingen over de kunst van het sterven.

Niet om netjes te sterven. Wel om de stervende te helpen om zijn leven onder ogen te zien. Om berouw te tonen. Om zich te verzoenen. Om los te laten wat hem vasthield. Het sterfbed was een laatste geestelijke strijd.

Daarom verschijnen rond het bed ook engelen en demonen. Zij maken zichtbaar welke krachten trekken aan het hart. Wat blijkt sterker: wanhoop of hoop, ijdelheid of nederigheid, hebzucht of onthechting?

Die kunst begon niet pas op het sterfbed. Dat wordt zichtbaar in *De dood van een vrek*. Bosch schildert opnieuw een man in zijn laatste ogenblik. De dood staat al in de kamer. Een engel wijst naar het kruis. Een demon biedt een geldzak aan.

Onderaan, bij een open geldkist, staat nog een figuur. Mogelijk zien we dezelfde man, vroeger in zijn leven. Dan toont Bosch niet alleen hoe deze man sterft, maar hoe hij geleefd heeft. En zijn leven is nogal dubbelzinnig. Met de ene hand houdt hij een rozenkrans vast. Met de andere stopt hij munten weg. De strijd op het sterfbed maakt zichtbaar wat al lang in een mens leeft. Daar wordt openbaar waarvoor iemand werkelijk geleefd heeft.

Bosch schildert dit sterven in zijn naakte waarheid. Zonder verzachtende kring van priesters, familie, gebed en rituelen.

Misschien leren we zo opnieuw kijken naar middeleeuwse doodsbeelden. Niet als ziekelijke fascinatie met de dood, maar als oefening in onderscheiding en waarheid. Ze houden de dood in beeld, zodat wij scherper zien waar het op aankomt. Wat blijft er over wanneer bezit, kracht, status en controle wegvallen? Waar heeft mijn hart zich aan vastgehecht? Wat maakt mij vrijer tegenover wat ik ooit moet loslaten? Zo wordt de kunst van het sterven een veeleisende oefening voor het leven. Hoe kan ik zo leven dat de dood niet alles hoeft te ontmaskeren?

© Sim D'Hertefelt – Otheo.be